

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Хохуляка В'ячеслава Віссаріоновича,
кандидата юридичних наук, доцента
«Віхи становлення науки фінансового права»

Перехід України до нових соціально-економічних та політичних умов розвитку зумовив корінні зміни у правовому регулюванні суспільних відносин у різних сферах життєдіяльності суспільства, в тому числі – у сфері публічних фінансів. Держава, активно використовуючи фінансові механізми, які властиві ринковій економіці, законодавчо закріплює правила поведінки, спрямовані на поєднання загальнодержавних та приватних інтересів у власній фінансовій діяльності. Оскільки суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації фінансової діяльності, є предметом науки фінансового права, дана галузь знань отримала додатковий потужний імпульс для власного розвитку. Особливого значення набуває проблема предмету та методу правового регулювання суспільних відносин у сфері публічних фінансів, активізуються дослідження проблем державного фінансового контролю, фінансово-правового регулювання державного страхування, банківського та державного кредиту тощо.

Розвиток науки фінансового права неможливий без вивчення концепцій, теоретичних положень та висновків учених, які займалися дослідженням проблем фінансового права на різних історичних етапах становлення даної галузі правових знань. Саме дослідженню становлення та еволюції фінансового права як науки та навчальної дисципліни в системі вітчизняної юридичної освіти присвячена монографія В.В. Хохуляка: «Віхи становлення науки фінансового права». У даній монографії автор розглядає процес становлення фінансово-правової науки у її тісному взаємозв'язку з існуючими суспільно-політичними та соціально-економічними процесами та явищами, які, за його виразом, є як джерелом фінансово-правових досліджень, так і їх адресатом, вимірником їх об'єктивності та належності.

У першому розділі монографії автор, досліджуючи становлення вітчизняної фінансово-правової думки у руслі європейської фінансової науки, розкриває процес формування первісних фінансових знань та їх концептуалізацію в теорії меркантилізму, визначає вплив лібералізму на становлення європейської фінансово-правової думки, вказує на основні здобутки та окремі проблемні місця вчення про фінансове право в системі європейської фінансової науки XIX століття. Важливе теоретичне значення має авторська характеристика впливу російсько-німецької школи фінансів на становлення вітчизняної науки фінансового права. В.В. Хохуляк справедливо відзначає, що безумовною та беззаперечною заслугою її представників стало насамперед формування вітчизняної академічної фінансової науки. Адже саме у цей період фінансова система Російської імперії вперше розглядається у якості цілісного об'єкту детального і всебічного дослідження, а в роботах вчених-фінансистів першої половини XIX ст. закладені підвалини теорії фінансової науки як системи взаємопов'язаних понять і категорій.

У монографії детально досліджується вплив фінансово-правових поглядів державних діячів першої половини XIX ст. на становлення науки фінансового права.

Особливою заслугою автора вважаємо розкриття ним малодослідженої наукової спадщини М.А. Балудянського – видатного вченого, педагога та державного діяча, першого ректора Санкт-петербурзького університету, розробника Зводу Законів Російської імперії. На жаль теоретичні розробки та ідеї у сфері фінансового права цього «іноземного слов'янина», «геніального карпатороса», як називали його сучасники, та їх вплив на фінансову теорію і практику, залишаються поки що в тіні історії науки фінансового права. Тому, вивчення маловідомих сторінок біографії вітчизняної фінансово-правової науки, пов'язаних з науковою діяльністю М.А. Балудянського та інших таких визначних постатей, як С.Ю. Десницький, Л.І. Білінські, І.І. Патлаєвський, С.І. Іловайський, К.К. Гаттенбергер, П.Л. Кованько та багатьох інших, що започатковано у даному монографічному дослідженні, повинно знайти своє продовження у подальших розробках сучасної науки фінансового права України.

Характеризуючи у другому розділі особливості становлення науки фінансового права в період формування капіталізму, який окреслений другою половиною XIX – початком XX ст., автор справедливо наголошує на тому, що в результаті глибоких реформ у даний історичний період відбувались не тільки кардинальні зміни у суспільно-політичному та соціально-економічному житті суспільства, але й мала місце зміна державної ідеології, яка супроводжувалась виробленням якісно нових доктринальних підходів до формування бюджетної, податкової, грошово-кредитної політики держави. Тому, досліджуючи тенденції розвитку науки фінансового права в умовах становлення інститутів народного представництва, він вірно відзначає, що будучи одним зі стрижневих та невід'ємних елементів конституційного правління, процедура розгляду та затвердження бюджету народними представниками постала ключовим питанням у проблематиці західноєвропейської фінансової та фінансово-правової науки. Проблеми організації фіскальної діяльності держави поступово заміщувались питаннями справедливості оподаткування всіх прошарків суспільства, узгодження державних потреб у фінансових ресурсах із загальносуспільними потребами, рівномірності розподілу бюджетних коштів тощо. Слід погодитись з авторським висновком, що саме ця зміна пріоритетів у предметі науки фінансового права і призвела до трансформації методології фінансово-правових досліджень.

У третьому розділі монографії досліджується становище вітчизняної науки фінансового права у радянський період (20-ті – 80-ті роки XX ст.). У ньому В.В. Хохлак здійснює глибокий аналіз процесу трансформації методології вітчизняної науки фінансового права на початку XX ст., аналізує його причини, досліджуючи застосування абстрактних, історичних, та соціологічних методів наукового дослідження. Як ним справедливо відзначено, соціалістична доктрина, що запанувала у всіх суспільствознавчих науках кінця XIX – початку XX ст., здійснила визначальний вплив на трансформацію методології вітчизняної науки фінансового права. Становлення монізму марксистсько-ленінської ідеології у радянській державі, що супроводжувалось тотальним запереченням та осудом всіх наукових концепцій, положень, позицій вчених, які не вписувались у її рамки, призвело до того, що цілі наукові напрямки піддавались або забуттю, або гострій реакційній критиці, що виходила далеко за межі науки. У зв'язку з цим, особливо цінним з історичної та теоретичної точок

зору є дослідження В.В. Хохуляком абстрактно-типологічної концепції публічних фінансів Г.І. Тіктіна, що на протязі тривалого часу залишалась незаслужено забутою у радянській та пострадянській фінансово-правовій літературі.

Таким чином, враховуючи наведені, та багато інших позитивних моментів даного монографічного дослідження, вважаємо, що воно є цінним як з теоретичної, так і з методологічної точки зору. Дана монографія не просто розширює сферу досліджень становлення вітчизняної фінансово-правової думки у минулому, але й робить значний внесок у розвиток сучасної науки фінансового права.

Доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
директор Інституту законодавства
Верховної Ради України

О. Л. Копиленко